

PAX AMERICANA

Тему наше докторске дисертације могли бисмо формулисати у стилу старих академских традиција отприлике овако: „Продирање енглеског језика у Москву као пример објективних геополитичких процеса исто толико поучних, колико и карактеристичних.“

Пре него што прикажемо предмет истраживања, с тим да би од анализе процеса даље дошли до синтезе, схватљиво је и овде сасвим умесно дати као увод главном делу кратки историјски екскурс.

Ван временских граница наше преисторије суштински остаје слика уплива безначајних примеса старонорвешких и шведских дијалеката старогерманског у старословенски језик, што се временски подудара с почетком руске државности, а у складу је са преовлађујућом норманском теоријом. Као што је црквенословенски, језик званичне културе, тако је и татарско-турски, који се пробио пре три века као језик татарско-монголске најезде, извршио неоспоран и прилично проучаван утицаја на словенски језик. Као резултат процеса формирања до XVII века створио се истину говорећи руски језик, чије је средиште, као што то и бива у историји, постало од многих сродних једнојезичких дијалекатских говора престонице, то јест Москве, центра руске државе.

Прва лингвистичка интервенција, извештаченост и инородност које су несумњиво произашле за владавине Петра I (1689–1725), беше када се холандска морска терминологија усталила као језик морнарице, а немачка армијска као језик војске. Ватрени германofil, Петар је активно реформисао све области руског живота, укључујући и културну: руска граматика била је састављена архаично и „неевропски“ и царским указом „модернизована“ је на немачки начин; мноштво немачких речи и израза „стекоше право боравка“ у Русији, уз то истовремено с њиховим заступницима. Фактички и волунтаристички немачки језик добио је статус дворског и монденског, скоро другог државног.

Тај процес германизације појачао се и достигао врхунац за кратко, но садржајног и штавише бурног периода царовања Петра III Фјодоровича (1761–1762). (Овај император, рођен као принц Карл Петер Урлих, син немачког холштајн-геторпског Карла Фридриха и Ане Петровне, био је получистокрвни Немац. Ако би још прихватили верзију да је његова баба Катарина I, за девојаштва Марта Скавронска, била сама напола Немица, удео руске крви у Петру III умањује се до 1/4 наспрам 3/4 немачке.) Необузdana германoфилија Петра III згражавајуће је противречила руским државним интересима и прекорачила меру стрпљења дворанина, германизованих од језика до начина ходања. Као резултат завере коју је организовала његова сопствена супруга (рођена као принцеза Софија Фредерика Августа фон Анхалт-Цербст, чистокрвна Немица), он је био убијен.

Царујући (1762–1796) под именом Катарина II, она није могла да се противи унутрашњој наклоности према свему европском. Но, политички рачун диктирао је дистанцирање од властитог германског порекла. Тим пре што је у Седмогодишњем рату Пруска иступила као непријатељ Русије. Као савезник пак Русије иступила је Француска. Утицај Француске учвршћивао се општеевропском модом за француским просветитељима-енциклопедистима. Као резултат, Катарина је, зарад имиџмејкерских циљева, отпочела преписку са Волтером, доприносећи ширењу француског језика у Русији. Једна од националних карактеристика Русије увек је била у томе да се занос владара аутоматски претвара у начин живота потчињених – било да је то тенис, узгајање кукуруза или изучавање страних језика: све до ношења сата на десној уместо на левој руци. Филолошки Катаринин хоби тумачен је од верних поданика као лоби, настављање интернационалне политике отварања Петра I – и истовремено је лишавало руске племиће, који су од раног детињства почели давати предност француском језику над руским, могућности да запазе немачки акценат царице и језичке лапсусе.

Од времена Петра I говори се у Русији на страном језику постало је ствар престижа, а на самом врху власти – чак неопходно. После убиства Павла I (1796–1801) говорити на двору немачки било је политичко самоубиство – исувише је био непопуларан германофил Павел (3/4 или чак 7/8 немачке крви). А француски аристократи и стручњаци, спасавајући се од терора 1793. године, нагрнуше у Русију попут бујице, учвршћујући позицију властитог језика.

И може се видети да чак ни Отаџбински рат 1812. године није пољуљао положај француског језика. Официри-племићи борили су се против окупатора, обавезно се међу собом споразумевајући на језику окупатора, и при том су се разметали својим изговором. Такви каприци историје и глас подсвести, као да су царевима налагали како да се ограде од властитог порекла те да само стреме према Западу као „културнијој“ прадомовини.

Напоменимо да, традиционално се женећи Немецама, руски цареви доведоше удео руске крви у последњем од њих – Николају II – до 1/64, ако не и 1/128. Фактички бољшевици у Ипатијевљевој кући 1918. године пострелаше Немце – што, разуме се, њих (бољшевице) ни најмање не оправдава.

Француски језик био је врло брзо искорењен у Русији после 1917. године као атрибут класа-паразита, збрисаних са лица земље. Међутим, потреба за језиком међународних односа се, наравно, сачувала. С ким су општите нове власти?

„Ко плаћа – тај и музику бира“. Обуку на давно заборављеном немачком језику финансирао је Немачки Генералштаб. Ова језичка интервенција била је веома скупо плаћен подухват: морала се финансирати читава делатност партије РСДРП/б-ВКП/б по извођењу октобарског преврата и промене власти у земљи. Схемa је била проста и сасвим беспрекорна. Након Брест-Литовског мира, Немачка је добила репарације од Русије, компензујући тиме властите издатке. Бољшевици су добили власт над разореном земљом. принуђени да одбаце спољна дуговања, они се, услед тога, нађоше у економској изолацији од света. А Немачка, неминовно изгубивши Први светски рат, понудила је РСФСР своје научно-техничке услуге у замену за сировинску базу плус тајни војно-политички савез. У таквој ситуацији, немачки језик је у Совјетској

Русији постао средство економског, политичког и војног напретка земље. Немце је требало разумети.

Нова аристократија – руководиоци и инжењери – ради путовања у иностранство и читања техничке документације, неодложно су усвајали немачки језик. Немачки је постао основни и готово једини страни језик школства. Говорећи немачки, човек као да се приближавао горњим слојевима друштва – онима који су видели Европу, носили страну одећу и били на престижним положајима.

Велики Отаџбински рат (1941–1945) поткопао је ту тенденцију. С једне стране, хитно се обучавала маса преводаца за потребе фронта и обавештајне службе. С друге стране, до невиђених размера култивисана антинемачка идеологија одвратила је националну самосвест од свега немачког на више десетина година. Немачки је постао пре свега језик окорелог непријатеља, формирао се изузетно негативан архетип. Па због чега учити језик ниткова, које смо ми по цену највећих жртава потукли до ногу?!

Латентни период англојезичке интервенције у СССР трајао је седам година, од фултонског Черчиловог говора (1946) до смрти Генералног Секретара друга Стаљина (05.03.1953). Черчилови предлози као антисовјетски подухвати без напора су се одбили од „гвоздене завесе“ – но потајна работа је већ била у току.

Нагласимо да су се већ 1942. године у СССР-у масовно певале „савезничке песме“ – Енглеза и Американаца; засад на руском, препеване. Карактеристично, већина тих песама – „Капетан Боб Кенеди на торпедном разарачу“, „Био је веома узнемирен прозрачан народ наш“ и др. – биле су фалсификати своје врсте, које су совјетски композитори и поете-певачи по друштвеној жељи написали у алма-атској и ташкентској евакуацији. (Случајно скрећу пажњу на себе презимена ових „стваралаца“, но утицај светског ционизма на лингвистичку и шире – заправо културну – колонизацију Русије излази из оквира ове расправе). Простодушно поверовавши у паролу пријатељства са савезницима – Руси запеваше туђим гласом.

Хладно лето 53. било је преломно. Умро је вођа, попустила је дисциплина. Кампања битке против додворавања пред Западом губила је снагу. У земљи окруженој непријатељима претходних година настао је културни вакуум, народ је живео оскудно и радовао се било којој забави – и гле, кроз рупице у „гвозденој завеси“ кренуо је страни утицај.

Осим тога, у августу '53, у СССР-у се први пут створила наизглед безазлена, но многим невољама бременита ситуација. Појавио се конкурс у високим школама – међутим, нису сви матуранти десетолетке, који су пожелели да постану студенти, уписани. (До тада је било довољно да уз постојање школског сведочанства положите пријемне испите барем са тројком, и ту је народ почео да живи боље и многи су зажелели да пруже деци образовање.) Матуранти-баксузи осетише се оштећеним и изиграним: у овом међуслоју градске младежи избио је спонтани социјални протест – за сада на подсвесном нивоу.

Латентни период одликовао се продирањем енглеског преко војне индустрије. Истовремено се у свести укоренило мишљење да је америчка техника супериорнија од домаће. У тежњи за убрзањем и појектифичањем производње, ми смо је копирали. Џип ГАЗ-67 био је совјетска копија „вилиса“, војни камион са три осовине ЗИС-151 –

копија је ленд-лизовског „студебекера“. Стратегијски бомбардер Ту-4 („цигла“, на сленгу авиоконструктора) – копија је „летеће тврђаве“ Б-29. Ловачки авион МИГ-15 (разрада Хејнкеловог модела) летео је помоћу совјетских копија „ролс-ројсових“ мотора. Енглески је постао језик од стратешког значаја – неопходно је владати документацијом. Увели су га у школе, потиснувши без употребе опустошени немачки. Основали су Институт војних преводилаца! На универзитетима проширили одсеке за англистику.

А у прокријумчареним ленд-лизовским филмовима неуморно се свирао џез Глена Милера.

Од 1958. године музички записи потеклоше преко границе. Одваживши се, дипломате су доносиле грамофонске плоче „краља рок ен ролс“ Елвиса Прислија. Армстронгов саксофон разлегао се кроз московске прозоре. Почела је отворена интервенција!

Зарад продаје западни туристи преносише грамофонске плоче и робу широке потрошње, продревши преко одшкринуте границе. Широки сакои, уске панталоне, шарене кравате, флаше вискија – све је било снабдевено етикетама које су захтевале знање енглеског. А часопис „Плејбој“ је већ без околишања апеловао на базични инстинкт – сексуални – зарад изучавања потпуно истог енглеског у америчкој варијанти.

Но, све ово није ништа у односу на оно што је дошло касније! Овај период завршио се 1956. године – а са XX Конгресом КПСС започео је други – такозвано „хрушчовљево пролеће“. И леденице, метафорички говорећи, трескаше с кровова по колебљивим главицама.

„Микита“, који је на једвите јаде могао рећи „гуд бај“, учинио је све у свему за енглески језик у СССР-у више него сви бостонски универзитети заједно. Махнуо је тигру!

„Држи се, краво из државе Ајова!“ – изазивали су америчке фармере на такмичење колхозници и почеше свуда да проучавају амерички кукуруз – тобоже продуктивнији. (Сувишно је рећи да је на провокативном такмичењу наша крава изгубила.)

Туђа нам је вулгарна узречица „риба од главе смрди“. Но, огромна дипломатска и трговинска мисија СССР-а напасала се у САД-у, и то ни у ком случају не на кукурузним пољима. Доспети на обалу Потомака или Ист-ривера постао је сан каријериста. Само се по себи разуме, у Москви се отворила енглеска стручна школа бр. 129, коју су похађала деца московске елите. Главни шик било је познавање језика земље, где су лидери периодично мастили брке.

Основали су издавачко предузеће „Прогрес“, које је преводило најбоље совјетске књиге на енглески. У тандему с њим, издавачка кућа „Иностранна литература“ рабила је тамни талас америчке књижевности на руском: Аптона Синклера и Синклера Луиса, алкохоличара Фокнера и кавгацију Хемингвеја, сентименталну Бичер-Стоу и подругљивог О. Хенрија, мистичара Вашингтона Ирвинга и милитаристу Ирвина Шоа. Најтиражнији писац у земљи постао је ничеанац Џек Лондон – 67 милиона примерака књига!

Започели су комунистичке новине „Daily World“, које никога нису научиле комунизму – но нараштаји студената су, као по правилу, из њих учили енглески језик!

Ћелави Хрушчов био је поласкан ћелом супермена Јула Бринера – и у биоскопи-ма се показиваше „Седморица величанствених“. Буђоновца са сабљом као архетипа хероја сменио је у свести каубој с колтом. Погађајте три пута – на ком језику је говорио тај „краво-дечак“?!

У тој другој етапи (1956–1964), енглески језик добио је сталну дозволу боравка у СССР-у. Радио-станице „Глас Америке“, „Слобода“ и „Би-Би-Си“ емитовале су с одређеним циљем, финансиране новцем англоамеричких специјалних служби, диригујући маршем петоколанаша. „Фрајери“ су носили америчку робу широке потрошње, а „шверцери“ их снабдевали снимцима америчке музике. Ела Фицџералд постала је звезда московских домова. Ван Клиберн освојио је прву награду – где?! – на конкурсy Чајковског у Москви!

Штавише, и афроамериканци Пол Робсон и Хари Белафонте певали су на енглеском: прогресиван садржај њихових песама народу је био неразумљив, али антитародна језичка форма допирала је до свих.

А трећу етапу (1964–1968) карактерише већ незадржива експанзија. Сви фактори радили су против нас. Технички: становништво је масовно добило јефтине магнетофоне „Нота“, „Аидас“ и „Дњепар“. Они су коштали месечну зараду и одомаћивали су се свуда. Једна прошверцована грамофонска плоча проузроковала је епидемију чудноватих звукова. „Битлси“ постадоше најпопуларнија група у СССР-у. Материјални: сви до једнога куповали су пубертетлијама јефтине гитаре, и уњкаво енглеско мјаукање „Ролинг стоунса“ и „Лед цепелина“ имитирало се у руским провинцијама. Културни фактор: властита култура подвргнута цензури није, као и увек, задовољавала неконформистички настројену омладину. Психолошки фактор: из осећаја протеста тоталитаризовани грађани желели су да певају оно што су им забрањивали, да носе оно што им нису кројили, пију оно што им нису точили и говоре језиком који власти званично нису одобравале.

Америчке фармерице, цигарете и жваке беху такви данајски дарови, који на крају крајева изнутра дигоше у ваздух опседнуту тврђаву, што је наћулила уши и раширила џепове.

Четврти период (1968–1986) – беше када се на врху досетише да поново притегну узде, а оно доцкан. Заглушивали су непријатељске радио-станице – а њих су свеједно слушали. А што су их више заглушивали – још више су веровали америчкој пропаганди! Забрањили су рок, па је читава омладина навалила на илегалне концерте. Фармерице се нису увозиле, па организоваше потајну производњу домаће израде. А забрањене западне књиге просто су се прекуцавале.

И ругали су се свему своме! У Политбироу су старци, одећа је рђаво сашивена, заједнички станови тесни, а ризницу совјетске уметности – Лењинијану – банализовали су до анегдота. Само им дај „саундтреке“ из „Кума“ и „Лав стори“.

Музичари и балерине на све могуће начине почеше да беже у Америку. И сама Стаљинова кћи утече за њима! Ослонац државе – КГБ оличен у личностима својих генерала – и ти стадоше да кидају!

Ево и језик такође. „Ракета“, „мотор“, „каубој“, „џинс“, „степ“, „комбајн“, „трамвај“, „аутобус“, „тролејбус“, „тенк“, „трактор“, „трол“, „мотоцикл“, „нипл“, „нокаут“ – укоренише се у некада великом и моћном руском језику. Све дебљи је постајао *Речник сѝраних речи* – и све мање су се оне прихватале као туђе.

Укратко, американизам је постао норма живота која је све већ обухватила. Живот беше, пардон, ни да стиснеш ни да прднеш. Једнима – „патриотизам“, Другима –

„празни џепови“! Регрути овако говорише: „А зашто да ратујемо с Америком? Они имају џинс, рок, изобиље, слободу, проституцију, дроге, све се продаје – е, то је живот!“ То јест, четврту етапу карактерише како појачање спољног притиска на културном и духовном плану, тако и слабљење социјално-психолошког имунитета масе у склопу нарастајуће политичке опозиције режиму и незадовољства материјалним тешкоћама и друштвеним ограничењима.

Пета етапа (1986–1991) – брана се урушила. Перестројка.

У земљу нагрнуше персонални рачунари. А сви на енглеском. Учи!

Слободно се могло преко границе. А на ком језику се тамо споразумева? Свугде је енглески. Учи.

Попут таласа ваљао се јефтин културни увоз. А сви натписи – опет на енглеском. Учи!

Нагрнуше код нас страни туристи. А треба им увалити сувенире! Треба их одрати. У крчми преварити, у таљигама завртети. Енглески – учи!

Бизнисмени, мајку им, почеше да праве заједничка предузећа. Што баш и није руска особина! Енглески – учи! Накуповаше факсове, поотвараше курсеве, наиздаваше приручнике, и плодећи се брже од женки кунића секретарице зацвркуташе, кучке, опет на енглеском!

Туриста је пун бакса.¹ А наш човек јадо! Па шта? Етикете на енглеском, мени, ценовници, натписи – све је зарад повећања добити.

А горе? На врху? „Парламент“, „председник“, „спикер“, „мер“,² „консензус“, „референдум“!

Господо! Другови! Опоненти! Усуђујем се да вас подсетим да је језик – главни систем за распознавање односа „свој-туђ“. Мајстори културе, најпре се идентификујемо по језичкој припадности: ко смо, с ким смо.

Треба пак имати у виду! Англоамерички језик кудикамо је агресивнији од руског – у њему је 2,2 пута више оштрих нагласака по јединици обима текста: наш жубори као набујала река, њихов куца као аутоматска пушка по ганглијама. Он има вишевековно искуство експанзије: Индија, Африка, Аустралија, Канада, Нови Зеланд. То је језик глобалиста који су читав свет заплели у мрежу, и разуме се да је развијенији, да има 3 пута већи лексички фонд од нашег језика. На свим континентима он има огромну материјалну базу и војностратешки потенцијал, и још приде контролу над светским нафтним резервама Арапа и лицемерну милостињу гладнима. И он граби позиције.

У светлости тога сасвим је очигледно, уз чију музику малени лабудови отплесаше чајаковсковољево језеро агоније Државног комитета за ванредна стања.³ И август '91. означио је последњу, пету, етапу. Као што је песник пророковао: грађевине ће чврсте пасти, храмови пропасти, и наказе ће нам крај улаза руке завезати, и ишчупаће грешни језик мој, и чун испод срца завући, слободу вашу одузети и изобиље дати, и то ће бити вери гуд!

¹ Bucks (eng.) – dolari, novci (Prim. prev.)

² Maire (fr.), mayor (eng.) – predsednik opštine, varoški sudija, gradski načelnik. (Prim. prev.)

³ ГКПЧ – Государственный комитет по чрезвычайному положению (18-21.08.1991). Formiran je da bi sproveo tzv. „avgustovski puč“, to jest pokušaj nasilnog uklanjanja Gorbačova sa mesta predsednika SSSR-a. (Prim. prev.)

Најпре милиони флаша „Coca-Cola“–е запљушташе по нама, као молотовљеви коктели по сметеној тенковској колони. Крвавоцрвена реклама „Coca-Cola“–е заузела је врхове централних московских здања. Каубоји из „Marlboro“–а дојаше на све фасаде зграда. Необријани „tough guys“ у „Camel“–овим копачкама дотапкаше непосредно за њима пушећи цигарете „Camel“. Хитајући да потхрани ту руљу, „McDonald’s“ је катерпилером пригртао своје земичке–котлетиће и закрчио читав центар. „Pizza-Hut“ се већ угурала у пукотину. „Beer“ и „Pepsi-Cola“ трпали су вам и у очи и у уста.

Блистави „Cosmopolitan“ рекламирао је популарне бутике и парфеме. Топ–моделли су ишчекивали ред за casting, а промотери су преферирали heavy metal. Office–и „Playboy“–а и „Penthouse“–а најмљивали су дизајнере – да праве soft porno постере.

Парламент је постигао consensus, и не long, уопште не long, показао се way до Триперерија!⁴ „Lincoln Town Car“ и „Grand Cherokee“ јеепс појурише по нашим streets и parkings покрај улаза у „Casino“. А на squares ваљали су се по трави narks и испијали drinks!

Call girls су узимале cash, и сви су желели да зараде bucks. Бити killer постао је good business! Просперирао је racket. Businessmen су изнајмљивали body-gards.

А председник dranked in residence. And радио је с documents in викендици.

И држава crushed and separated. Ваучери нису били разумљиви for people.

It was not easy, о не! The life је постао very, неподношљиво hard за обичне people. People have not any money – ни копејке!

Gunmen shot on the streets! Gangster power takes victory!

Државни credits су покрали away. Обични people то ждерати was nothing! Зато је сваки motherfuckers start live very well. Money going away to offshores. Изгладнеле terrible faces looked at the windows of supermarkets!...

Нико ни прстом да мрдне! Nothing, says the president. We shall live bad, but not long. Have nice holidays, dear Russian!

Московски мep starts to build the capital and made it beautiful. Many new streets and buildings were constructed. О, he is good guy, say the people. Краде, али и for town толико тога ради!

У међувремену председник plays tennis very well. But he drinks votку too much. American doctor, хирург Мајкл Дебејки, helped him, да побољша health. After it the president he is better than the new.

But с временом we смо се привикли. Није све тако bad. Parliament in White House до–нео је много закона. Истина, сенатори много краду. But ипак влада брине о народу.

Little by little Russia started to become rich. There are many dollars in it. American banks give them. Then oligarchs return dollars back to American banks.

America is a rich country. It sends us it’s goods. And gives us money to destroy our weapons.

Our capital Moscow is not worse than America. It is beautiful and great too. Wee see it on TV.

---

⁴ Tripereri је grofovija на југу Irske. Ovde се misli на marš британске voјске „Dalek је put do Tripere–rija“. Autor marša је Džek Džadž, 1912. (Prim. prev.)

We watch a lot of Hollywood movies. American guys shoot well and always win. We love them and want to be like them.

Our movies sometimes get „Oscar“ awards. It is a great honor for our culture.

Our singers sing well American songs in English. Some our bands tour in all America, and audience applaud to them.

Two hundred thousand Russians live in London, and already four hundred thousand in New York.

There are many American colleges and Universities in Moscow. American professors teach us to work well and grow with our fine country.

You can eat lots of good food for only ten dollars in American restaurant near Mayakovsky square. American cars are not as solid as German's but they are big, comfortable and beautiful.

Moscow is coming out of crisis. People have more money. Many people spend their vacation in Florida or Miami. American Boeings take you to any part of the world.

More and more stores are in Moscow, and more and more goods are in them.

In prestigious residential areas new sky-scrapers are built. There are water-pools, tennis-courts and message-rooms. Some are have their own churches. American Methodists' church has many priests in Moscow, and parishioners respect them very much.

New big cinemas are opening, and spectators can buy pop-corn and eat it there.

Moscow became a capital of world democracy. Multy-party system ensures justice and prosperity.

There are lots of guns in Moscow. Every free man should have the right to carry a gun.

Guests of the city stay in „Hilton“, „Holiday Inn“, „Plaza“ and other fancy hotels. There are bars, restaurants at your service, where you can have corn-flakes or hamburgers for breakfast, and casino, where you can play „One-Armed Bandit“ or „Black Jack“. There are many beautiful souvenirs in kiosks.

I like to play the computer-game „War in Iraq“, and my younger sister likes to play with her Barbie-doll and her boy-friend Ken. My father drives „Chevrolet“, and my mother drives „Ford“. When I grow up, I will join the navy, to see the world and defend democracy.

Progressive association of all countries welcomes Moscow into the circle of civilized cities. We eat turkey with boiled buckwheat for Christmas, and I sent a greeting card to President Obama to express gratitude for our happy childhood.

*(Sa ruskog preveo **Dušan Patić**)*